

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านชุมชน
ตำโโรง ตำบลหนองแสง อำเภอน้ำปีนุ่น จังหวัดมหาสารคาม ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูล
แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน

บริบทของกองทุนหมู่บ้านชุมชนตำโโรง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ได้มีนักวิชาการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้
แตกต่างกันดังนี้

สัมพันธ์ อุปลา (2541 : 13) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง
กระบวนการที่ผู้บริหารให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ เป็นการมี
ส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของบุคคล เป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการ
แก้ปัญหาการบริหาร

ชาอุชัย อัจฉินสมาจาร (2534 : 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง
กระบวนการที่ทุกให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่กระทบกระเทือนองค์การและงาน
ของเขา การเข้ามาเกี่ยวข้องกับงานของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม ไม่ใช่เข้ามาเกี่ยวข้องกับทางด้าน
ร่างกายเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับทางด้านสติปัญญาและอารมณ์ในกิจการขององค์การนั้นด้วย

ชูศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2536 : 44) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การให้สมาชิก
ทุกคนในองค์การหรือหน่วยงานเดียวกัน ได้กระทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่

ทุกคนคาดหวังและประสบผลสำเร็จ บุคคลทุกระดับในหน่วยงานร่วมมือกันรับผิดชอบ มีความรู้สึกผูกพันในฐานะเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรด้วยการปฏิบัติงานอย่างมีเป้าหมายและทิศทาง

พูนชัย มหาวงศนันท์ (2540 : 10) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในหน่วยงานทุกคนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทางการดำเนินงานต่างๆ และมีความร่วมมือรับผิดชอบ มีความรัก ความผูกพันต่อกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จ บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

สรุป การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เกิดจากการเกี่ยวข้องของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์การในการตัดสินใจ การตัดสินใจ วางแผนปฏิบัติ ตลอดจนติดตามและประเมินผล เพื่อให้ชุมชนตระหนักว่าตนเองเป็นเจ้าของโครงการ หรือ ได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ จะ ได้ให้ ความร่วมมือในการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยดี ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อ พื้นฐานของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน และองค์การรวมทั้งขึ้นอยู่กับกาลเวลาและยุคสมัยอีกด้วย

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วม ได้มีการจำแนกลักษณะหรือประเภทของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ซึ่งนักวิชาการ ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 129) ได้วิเคราะห์ลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบ ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนาและประชาชนในการทำงานร่วมกันตามแนววัฒนธรรมว่า ความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันของนักพัฒนาและประชาชนต้องมีลักษณะเฉพาะตัว คือ มีความสัมพันธ์แบบความสัมพันธ์ (Partnership) อันมีองค์ประกอบย่อย 3 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน รับผิดชอบร่วมกัน เพราะฉะนั้นผลงานไม่ได้ออกมาต้องร่วมกันรับผิดชอบทั้งสองฝ่าย ลักษณะที่สอง เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน และลักษณะที่สาม เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ผลประโยชน์ไม่ขัดแย้งกันหากแต่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : 19) ได้จำแนกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่ม โครงการ เป็นขั้นของการค้นหาปัญหาและสาเหตุตลอดจนการตัดสินใจกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นของการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ แนวทางการดำเนินงานและกำหนดทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการ เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล เป็นขั้นของการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าการดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ อาจเป็นการประเมินผลย่อยเพื่อดูความก้าวหน้าของการดำเนินงาน หรือการประเมินผลรวมสรุปวบยอด

อุทัย บุญประเสริฐ (2542 : 1-4) ได้วิเคราะห์ถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน คือ ในการปฏิรูประบบบริหารการศึกษาในประเทศไทย ปัจจุบันนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง” การดำเนินงานตามนัยดังกล่าวจะเป็นการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา จากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา ไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน โดยมุ่งหวังให้เป็น การเพิ่มประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษา ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนให้สอดคล้องและเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน

ตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด”

คุตเชลคอร์ด (Dusseldorp, 1981 : 35-53) ได้รวบรวมแนวคิดในการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมของนักวิชาการต่างๆ และใช้คุณลักษณะ 9 ประการมาจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 9 กลุ่มดังต่อไปนี้

1. การจำแนกตามระดับความสมัครใจ
2. วิธีการมีส่วนร่วม
3. ความเข้มของการมีส่วนร่วม
4. ความถี่ของการมีส่วนร่วม
5. ระดับของประสิทธิผล
6. พิสัยของการมีส่วนร่วม

7. ระดับขององค์การ
8. ผู้เข้าร่วม
9. ลักษณะของการวางแผน

ชาดิด และคณะ (Shadid and others, 1982 : 356) ได้จำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ การดำเนินการ ผลประโยชน์ และการประเมินผล ดังมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบาย และประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจ ช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นจะได้คำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อตัวบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพล สามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

สรุป ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นมีหลายระดับสามารถจำแนกได้ 5 ลักษณะ คือ ระดับที่หนึ่ง คือ การไม่มีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ระดับที่สอง คือมีส่วนร่วมรับรู้ในกิจกรรมแต่อาจไม่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ / มีส่วนร่วมน้อย ระดับที่สาม คือมีส่วนร่วมทำกิจกรรม / มีส่วนร่วมปานกลาง ระดับที่สี่ คือมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น หรือตัดสินใจ แต่ไม่ได้ร่วมปฏิบัติมีส่วนร่วมมาก และระดับที่ห้า คือมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือตัดสินใจและร่วมปฏิบัติกิจกรรม / มีส่วนร่วมมากที่สุด

รูปแบบการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff 1980 : 213-218 ; อ้างถึงใน มั่นชนก ศรีวิสาณ. 2547 : 7-8) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-making) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

- 1.1 การตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่ม
- 1.2 การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม
- 1.3 การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ซึ่งอาจเป็นในรูปแบบของการเข้าร่วมโครงการให้มีการสนับสนุนด้านทรัพยากร การเข้าร่วมบริหาร การร่วมมือ ทั้งการเข้าร่วมแรง ร่วมใจ

3. การมีส่วนร่วมในประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็ประโยชน์ทางด้านผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับว่าเป็นการควบคุม และการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป ซึ่งหากพิจารณาตามกรอบแนวคิดว่าด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วม แล้วจะพบว่าประชาชนจะมีส่วนร่วมได้ใน 4 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ความต้องการและการตัดสินใจ โดยริเริ่มขั้นตอนการมีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในตั้งแต่ขั้นตอน

1.1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มตัดสินใจ เลือกแนวทางและวางแผนการแก้ไขปัญหา

1.2 มีส่วนร่วมตัดสินใจดำเนินการตามแนวทาง

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทั้งในด้านการมีส่วนร่วม ในการสนับสนุน ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการมีส่วนร่วมในการประสานความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมที่จะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้น หรือการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม ทั้งผลประโยชน์ต่อส่วนรวม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล ทั้งนี้ เพราะการที่คน

จะเข้าร่วมในกิจกรรมใดนั้น ย่อมเกิดจากการเล็งเห็นว่าจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนหรือไม่ และอย่างไร ดังนั้นผลประโยชน์จึงเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม

4. การมีส่วนร่วมที่จะควบคุม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนการเข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานหรือการบริหารงานนั้น

หากประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ในทั้ง 4 ประการนี้ ย่อมถือได้ว่าการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ย่อมบรรลุเป้าหมายอย่างดียิ่ง แต่ในขณะนี้พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในระดับที่น้อยมาก ทั้งนี้ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถที่จะเข้าร่วมในด้านต่างๆ อาจเป็นด้วยลักษณะขององค์กร หน่วยงานนโยบายของรัฐนั้นๆ ไม่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมแต่เป็นอุปสรรคที่ไม่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมได้ ในทางกลับกัน อาจเป็นเพราะตัวประชาชนเองไม่เคยชินกับการจะเข้าร่วมและไม่ทราบว่า จะเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างไร

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) ลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Inclusive organization) เช่น การรวมกลุ่มเยาวชน กลุ่มต่างๆ
2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริการ
3. การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม
4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือวัตถุก็ได้

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2524 : 11-13) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ไพรัตน์ เชนะรินทร์ (2527 : 6-7) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายการพัฒนา คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

รวมตลอดถึงความต้องการของชุมชน

2. ร่วมค้นหา และสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
 3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือ โครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขตลอดจนสนองความต้องการของชุมชน
 4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
 5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
 6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
 7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
 8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาลเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป
- สรุป รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาบริหารงานหมู่บ้าน โดยเริ่มตั้งแต่การ มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ และการ มีส่วนร่วมในการประเมินผล

แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองรัฐบาล พ.ศ. ๒๕๓๕ ชินวัตร ได้เห็นความจำเป็นของเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาความยากจนของคนในชนบทและชุมชนเมืองที่ไม่มีทุน และขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ในการพัฒนาอาชีพ การสร้างงาน สร้างรายได้ การเรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองของชุมชนหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้าน จึงได้มีการแถลงนโยบายเร่งด่วนต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ที่จะเร่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ความยากจน เพื่อนำไปสู่การสร้างงาน สร้างรายได้ ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการสร้างงาน สร้าง

อาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชนและวิสาหกิจขนาดเล็กลงในครัวเรือน โดยรัฐบาลจะจัดสรรเงินกองทุน 1 ล้านบาท ให้หมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นเงินทุนหมุนเวียนที่จะต้องรักษาไว้เป็นเงินของหมู่บ้านตลอดไป (คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. 2544 : 1)

1. วัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2544 : 3) กองทุนหมู่บ้านมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ

1.1 เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน และนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

1.2 เสริมสร้างและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง

1.3 เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้การสร้างและการพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1.4 กระตุ้นเศรษฐกิจระดับฐานรากของประเทศ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

1.5 เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

2. การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2544 : 4) การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นตัวกำหนดนโยบายและหลักเกณฑ์ต่างๆ ในการดำเนินจัดสรรกองทุนให้กับกองทุนหมู่บ้านซึ่งในส่วนนี้จะมีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 เป็นผู้ดำเนินงาน และส่วนที่สองเป็นการบริหารด้านการเงินในการสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ซึ่งในส่วนนี้จะมีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ที่เป็นองค์การมหาชนเป็นผู้ดำเนินงาน โดยมีหลักการปฏิบัติ ดังนี้

1. มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
2. มีคณะกรรมการระดับจังหวัด อำเภอ และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านซึ่งมีการกำหนดบทบาทของแต่ละระดับต่าง ๆ กัน
3. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เป็นคณะที่มีความสำคัญมากประกอบด้วยตัวแทนประชาชนจำนวนไม่น้อยกว่า 9 คน แต่ไม่เกิน 15 คน ประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้คัดเลือกเพื่อให้ไปทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณาโครงการที่กลุ่มหรือประชาชนในหมู่บ้าน จัดทำโครงการเสนอขอมา เพื่อคณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณาเห็นชอบแล้ว ก็จะส่งผ่านไปยังธนาคารออมสินเพื่อพิจารณา
4. เมื่อโครงการที่เสนอได้รับการอนุมัติ ธนาคารออมสินก็จะส่งเงินเข้าบัญชีของโครงการ ผู้เสนอโครงการก็สามารถที่จะนำเงินไปดำเนินการต่อ
5. ต้องชี้แจงหลักการที่ว่า เงินจำนวน 1,000,000 บาทนี้ เป็นเงินหมุนเวียนของหมู่บ้าน ที่จะต้องรักษาไว้เป็นเงินของหมู่บ้านตลอดไป

สรุป กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นกองทุนรวมในระดับชาติ เพื่อจัดสรรให้แก่หมู่บ้านและชุมชนเมืองทุกแห่ง ชุมชนละ 1 ล้านบาท เพื่อให้ประชาชนบริหารจัดการกันเอง ภายใต้ปรัชญา การร่วมคิดและดำเนินการ โดยกระบวนการประชาสังคมและการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียน เพื่อนำไปสู่การสร้างสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนของตน ซึ่งจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

บริบทของกองทุนหมู่บ้านชุมชนสำโรง

ชุมชนสำโรงตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 เขตเทศบาลตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่ประมาณ 1.5 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนทั้งสิ้น 180 ครัวเรือน มีประชากร 853 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

อาณาเขตที่ตั้ง

ทิศเหนือ	ติดกับชุมชนเทศบาลเหนือ
ทิศใต้	ติดกับชุมชนหลักเมือง
ทิศตะวันออก	ติดกับทุ่งนาและลำห้วยออกขวาง
ทิศตะวันตก	ติดกับชุมชนขวัญปทุม

ลักษณะของครอบครัวชุมชนตำโง ส่วนมากจะเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก สมาชิกภายในครัวเรือนมีความสัมพันธ์และมีการปลูกบ้านอยู่บริเวณใกล้ ๆ กับครอบครัวของพ่อแม่และญาติพี่น้องของตน

จากเวทีประชาคมหมู่บ้าน ได้กำหนดให้อัตลักษณ์ของหมู่บ้านเป็น หมู่บ้านเกษตรกรรม เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตร อาชีพหลักได้แก่การทำนาและอาชีพเสริม ได้แก่การรับจ้างทั่วไป

เมื่อหมดฤดูการทำนาหรือทำการเกษตร ทำให้มีการว่างงานเกิดขึ้น และประชาชนมักจะมีการเดินทางไปต่างจังหวัดเพื่อหางานทำ ทำให้เกิดการทิ้งถิ่นฐาน เมื่อมีนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลเข้ามาเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาความยากจน คือกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งมอบเงินให้หมู่บ้านละ 1,000,000 บาท เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ ทำให้ปัญหาการทิ้งถิ่นที่อยู่เพื่อไปหางานทำของคนในชุมชนลดลง

กองทุนหมู่บ้าน เป็นนโยบายของรัฐบาลซึ่ง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม และการแก้ปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุม โดยรัฐบาลจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง กองทุนละ 1 ล้านบาท พร้อมเสริมสร้าง และพัฒนาหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองกันเอง

วัตถุประสงค์ของกองทุน

1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน และชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่ายการบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และความจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุน สวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน
2. ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการเงินทุนของ ตนเอง
3. เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้ การสร้าง และพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

4. กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ในอนาคต

5. เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

สำหรับกองทุนหมู่บ้านของชุมชนสำโรง ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชากรในหมู่บ้านได้สมัครเป็นสมาชิก แล้วกู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพ ภายใต้เงื่อนไขและระเบียบที่ทางราชการกำหนด คือ

1. ผู้ที่เป็นสมาชิกต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นๆ ไม่น้อยกว่า 180 วัน ในหนึ่งครอบครัวจะมีสมาชิกสามัญได้ 1 คน หากบุคคลในครอบครัวจะสมัครเป็นสมาชิกอีกจะต้องเป็นสมาชิกสมทบ ซึ่งมีสิทธิ์กู้ยืมเงินได้เพียง 1 คนต่อปี

2. คณะกรรมการบริหารจะต้องมาจากการเลือกตั้ง จำนวน 15 คน อยู่ในวาระคราวละ 2 ปี ในสมัยต่อไปต้องจับสลากออกครั้งหนึ่ง แล้วเลือกคนใหม่เข้ามาแทน

3. สมาชิกจะต้องมีหุ้นในกองทุนหุ้นละ 5 บาท และเสียเงินออม (เงินตั้งจะ) เป็นรายเดือน ๆ ละ 30 บาทขึ้นไป เงินหุ้นหรือเงินตั้งจะนี้จะนำไปเป็นเงินกู้ฉุกเฉิน ของสมาชิก ซึ่งมีกำหนดกู้ได้รายละไม่เกิน 5,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาทต่อเดือน และส่งใช้คืนภายใน 3 เดือน ส่วนสมาชิกที่ไม่ได้กู้ยืม จะได้รับดอกเบี้ยจากเงินออมตั้งจะ คิดเป็นร้อยละ 6 ต่อปี

4. เงินกู้สามัญในวงเงิน 1,000,000 บาท สมาชิกจะต้องเขียนโครงการ เพื่อเป็นหลักฐานในการพิจารณาของคณะกรรมการ แต่ละโครงการ แต่ละอาชีพต้องเป็นโครงการที่ใช้เงินลงทุน ไม่เกิน 50,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี โดยสมาชิกที่กู้ยืมไปลงทุนตามโครงการ จะต้องส่งใช้ภายใน 1 ปี ทั้งต้นและดอกเบี้ย

5. ดอกเบี้ยที่ได้รับ ร้อยละ 6 ต่อปีนั้น จะจัดสรรตามระเบียบของ กทพ. แห่งชาติไว้คือ

- ปันผลให้แก่สมาชิก ร้อยละ 30 โดยคณะกรรมการจะจัดสรรตามหุ้นของสมาชิก
- ค่าตอบแทนคณะกรรมการ ร้อยละ 25 จำนวน 15 คน จะแบ่งเท่ากันหรือไม่ขึ้นอยู่กับมติประชุมของคณะกรรมการ
- สมทบบัญชี ร้อยละ 20 คณะกรรมการจะนำเข้าบัญชีให้แก่สมาชิกเพื่อเป็นเงินเพิ่มค่าหุ้นคนละเท่าๆ กัน

- สวัสดิการสมาชิก ร้อยละ 5 คณะกรรมการจะเก็บไว้ในบัญชีเงินฝากอีกบัญชีหนึ่ง เพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเจ็บป่วย เป็นรายๆ ไปตามความเหมาะสมที่คณะกรรมการลงมติ

- ค่าสาธารณประโยชน์ ร้อยละ 5 จะเก็บไว้เพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมของหมู่บ้าน

- ค่าใช้จ่ายของกองทุน ร้อยละ 10 จะเป็นเงินซื้อวัสดุสิ้นเปลือง เช่น กระดาษ ค่าพิมพ์ใบเสร็จ สมุดจัดทำบัญชี ค่าเช่าสถานที่ตั้งกองทุน และค่าวัสดุอื่น ๆ เป็นต้น

- อื่น ๆ ร้อยละ 5 จะเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับคณะกรรมการ เช่น ค่ารถไปศึกษาดูงาน ค่าติดต่อหน่วยงาน ค่าต้อนรับแขก เป็นต้น

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านชุมชนสำโรงปี 2554 ประกอบด้วย

1. นายทักษิณ จันทะแสง	ประธานกรรมการ
2. นางรีน แสนวงษ์	รองประธาน
3. นายวิชัย ศัพท์พันธ์	รองประธาน
4. นายชอดชาย สายจันดี	เหรัญญิก
5. นายศุภากรณ์ ปัดตะพงค์	ผู้ช่วยเหรัญญิก
6. นางพงษ์นภา บุญศิริโรจน์	เลขานุการ
7. นางเอี่ยมพร สิงหนาม	ผู้ช่วยเลขานุการ
8. นายเกษร น้อยศรี	ฝ่ายสินเชื่อ
9. นายวิชัย ทองค้อ	ฝ่ายสินเชื่อ
10.นางบุษบา ทองภูวงค์	ฝ่ายสินเชื่อ
11.นางแสงจันทร์ วงศ์ศรีทา	ตรวจสอบโครงการ
12.นายไพโรจน์ ศัพท์พันธ์	ตรวจสอบโครงการ
13.นางจุฬาพร จันทเขต	ตรวจสอบโครงการ
14.นางอรุณศรี บุบผารัตน์	กรรมการ
15.นางวรรณิ ศิริกุล	กรรมการ

ในแต่ละปีคณะกรรมการจะจัดประชุมวิสามัญครั้งก็ได้ เมื่อมีเรื่องที่จะต้องช่วยกันลงมติและเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน เมื่อสิ้นปีจะต้องประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อคณะกรรมการจัดทำสมดุลบัญชีเสร็จเพื่อจ่ายเงินปันผลแก่สมาชิก และเปิดโอกาสให้สมาชิกที่มีความประสงค์จะลาออก หรือจะสมัครเข้าเป็นสมาชิกใหม่ ยื่นคำร้อง ก่อนจะเปิดให้ยื่นโครงการและคำขอกู้ยืมในปีถัดไป (ทะเบียนกองทุนหมู่บ้านชุมชนสำโรง, 2554 : 8)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธีรพล พิริยะคุณธร (2550 : 98-99) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านจัดสรร อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ผลการศึกษาพบว่า

1. นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นนโยบายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรที่ใช้และผลประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนาในรูปแบบของกองทุนชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุนภายในชุมชนอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน

2. การบริหารจัดการกองทุนตามแนวทางการบริหารจัดการที่ดีเป็น “ภูมิคุ้มกัน” ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการขาดความรอบคอบระมัดระวัง ความไม่โปร่งใส และการทุจริตคอร์รัปชั่นเงินกองทุน ดังนั้นการพัฒนาโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและตั้งอยู่บนพื้นฐานของการบริหารจัดการที่ดี จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

3. การบริหารจัดการที่ดีของกองทุนหมู่บ้าน ควรดำเนินงานอยู่บนหลักการพื้นฐานสำคัญ 6 ประการอันได้แก่ หลักความรับผิดชอบ หลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ หลักการมีส่วนร่วม หลักความชอบธรรม หลักการกระจายอำนาจและการแบ่งบทบาทหน้าที่ และหลักการมีคุณแห่งอำนาจภายในองค์กร

4. การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านจัดสรร หมู่ 4 ตำบลสามเงา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก มีการดำเนินงานตามหลักการบริหารจัดการที่ดีทั้ง 6 ประการ แต่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงในบางประเด็นให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินกู้ของสมาชิกกองทุน

พงษ์ธร โงมนต์ (2549 : 51) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในพื้นที่ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า

1. ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน คือ การวางแผนการตรวจสอบการบริหารจัดการ และการเสนอแนวทางการดำเนินงาน

2. ปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คือ ปัญหาความรู้ความสามารถในการจัดการ เวลา ความโปร่งใส และการประสานงาน

3. ปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน คือ การใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ และการติดต่อสื่อสารในพื้นที่ห่างไกล

4. ปัญหาอื่น ๆ เช่น การขาดการดูแลจากเจ้าหน้าที่ จำนวนเงินกู้้น้อย ขาดเครื่องใช้สำนักงาน และงบประมาณในการบริหารจัดการ

ลาวัญช์ ชานมณีรัตน์ (2547 :60-61) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรณีศึกษา : ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า

1. การมีส่วนร่วมในโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีอยู่ในระดับต่ำ

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้แก่ ระดับการศึกษา การติดต่อสื่อสารกับผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

3. การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ด้วยการสร้างแกนนำและสื่อการประชาสัมพันธ์การมีส่วนร่วมที่ให้ประชาชนได้เข้าถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องประสานความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมและพัฒนาชุมชนเพื่ออนาคตของประเทศ

มนัชนก ศรีอิสาน (2547 : 75-77) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกองทุนหมู่บ้าน 1 ตำบล ตามนโยบายของรัฐบาล : ศึกษากรณีเขตเทศบาล ชลุมจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างประชากรมีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้าน 1 ตำบลบาทอยู่ในระดับปานกลาง และนอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีสหสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมได้แก่ การศึกษา รายได้รวมของครอบครัว แรงจูงใจ ความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติ ส่วนอายุระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน และความสัมพันธ์กับคณะกรรมการ ไม่มีสหสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมแต่อย่างใด ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างอยากจะให้มุ่งเน้นเรื่องการจัดระบบงาน การประชาสัมพันธ์การขยายวงเงินให้กู้ยืม และบทบาทของกองทุนหมู่บ้านในฐานะที่เป็นตัวช่วยส่งเสริมกระบวนการพัฒนา

พิชญยุทธ สิงห์สหาย (2546 : 76) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารในระดับปานกลาง โดยการพบปะสนทนากับข้าราชการส่วนต่าง ๆ เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่กลุ่มตัวอย่างส่วน

ใหญ่ทำทุกวันมากที่สุด สำหรับข้าราชการเข้าร่วมประชุมกับส่วนราชการเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นต่าง ๆ เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทำนาน ๆ ครั้งมากที่สุด ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการร่วมเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และด้านการร่วมติดตามและตรวจสอบ อยู่ในระดับสูง สำหรับการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

นิพนธ์ ดิษฐวงศ์ (2546 : 78) ได้ศึกษาการบริหารกองทุนหมู่บ้านเขตตำบลเมืองเส้น อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการปฏิบัติงานในการแก้ไขปัญหาความยากจนในส่วนของกองทุนหมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า การมีกองทุนหมู่บ้านทำให้มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย สมาชิกส่วนใหญ่รายได้เพิ่มขึ้นตลอดจนความจำเป็นพื้นฐานในครัวเรือนดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น การกู้เงินนอกระบบมีปริมาณที่ลดลง ทำให้เงินไม่กระจุกตัวอยู่ที่คนกลุ่มหนึ่ง สำหรับปัจจัยของความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการบริหารกองทุนหมู่บ้าน ได้แก่ 1) ประสิทธิภาพในการทำงานของคณะกรรมการ คือ คณะกรรมการส่วนใหญ่ขาดประสิทธิภาพในการบริหารกองทุน แต่ก็ได้มีการประสานความร่วมมือกับกองทุนหมู่บ้านอื่นเพื่อเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน และ 2) การประกอบอาชีพที่หลากหลายของสมาชิกกองทุน ทำให้สามารถเชื่อมโยงกับตลาดภายนอกชุมชนได้อย่างดี และในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะและผลักดันกลยุทธ์ในการบริหารกองทุนหมู่บ้านต่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คือ

1. ควรมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านต่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เพื่อให้สอดคล้องและเกื้อกูลในการแก้ไขปัญหาความยากจนและเศรษฐกิจระดับชุมชน
2. ความมีการทบทวนบทเรียนในการทำงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เพื่อหาจุดแข็งจุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรค ซึ่งจะสามารถกำหนดทิศทางการบริหารกองทุนให้มีประสิทธิภาพและเกิดความเชื่อมั่นในการทำงาน
3. ในการตรวจสอบบัญชีกองทุนควรหลีกเลี่ยง การตรวจสอบแบบภาพธุรกิจ เอกชนควรใช้ระบบการตรวจสอบโดยกระบวนการทางสังคม โดยการเรียนรู้และแก้ไขร่วมกันระหว่างกองทุนหมู่บ้านและหมู่บ้านซึ่งเป็นการใช้วิกฤติให้เป็นโอกาส

ชูศักดิ์ กาตักดี (2546 : 91-92) ได้ศึกษาการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กับการสำเร็จในการพัฒนาอาชีพ กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผลการศึกษาพบว่า

1. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 31-40 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพเกษตรกรรมและมีประสบการณ์ในการบริหารกองทุน ส่วนคณะกรรมการกองทุนชุมชนเมือง ส่วนมากเป็นเพศชาย มีอายุ 41-50 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพค้าขายและไม่มีประสบการณ์ในการบริหารกองทุน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านอยู่ในระดับมากแต่คณะกรรมการกองทุนชุมชนเมืองมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนชุมชนเมืองอยู่ในระดับปานกลาง

2. อาชีพที่สร้างรายได้หลักก่อนการก่อตั้งกองทุน คือ ทำนา หลังการก่อตั้งกองทุน ศึกษารายได้จากการทำงานลดลง สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีรายได้หลักจากหลายกลุ่มอาชีพในขณะเดียวกันสัดส่วนจากอาชีพค้าขายและรับจ้างของสมาชิกกองทุนชุมชนเมืองเพิ่มมากขึ้น หลังจากก่อตั้งกองทุนสมาชิกทั้งสองกองทุนมีหนี้สินลดลงและมีความเข้าใจกองทุนในระดับปานกลาง สมาชิกกองทุนชุมชนเมืองให้ความสำคัญกับการวางแผนพัฒนาอาชีพมากกว่าสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกทั้งสองกองทุนส่วนใหญ่นำเงินไปลงทุนพัฒนาอาชีพตามที่ได้รับอนุมัติและให้ความเห็นว่าความสำเร็จในการพัฒนาอาชีพจากเงินกู้ยืมกองทุนมีความสำเร็จเป็นบางส่วน โดยมีสมาชิกกองทุนชุมชนเมืองส่วนใหญ่ให้การยอมรับและไว้วางใจคณะกรรมการบริหารงานกองทุนมากที่สุด ในขณะที่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ให้การยอมรับและไว้วางใจคณะกรรมการบริหารกองทุนปานกลาง

3. สมาชิกกองทุนหมู่บ้านที่มีระดับความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับต่างกัน มีการวางแผนเพื่อการพัฒนาอาชีพและให้ความสำคัญวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาอาชีพแตกต่างกัน ($p < .05$) และสมาชิกกองทุนชุมชนเมืองที่มีระดับความเข้าใจเกี่ยวกับข้อบังคับของสมาชิกกองทุนชุมชนเมืองต่างกัน มีการวางแผนเพื่อพัฒนาอาชีพไม่แตกต่างกัน แต่ให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาอาชีพต่างกัน ($p < .05$)

คณะทำงานการวิจัยประเมินผลกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร (2545 : 87) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร ปี พ.ศ. 2545 พบว่าจุดแข็งในการมีกองทุนหมู่บ้าน คือ การเพิ่มโอกาสให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านในการสร้างอาชีพ และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในรูปแบบคณะกรรมการ นอกจากนั้นการศึกษาดังกล่าว ยังได้กล่าวถึงจุดอ่อนไว้ด้วยว่า ข้อวิตกของการบริหารกองทุนก็คือ การนำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความไม่พร้อมของบุคลากร

โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริหารกองทุนของคณะกรรมการ การจัดทำบัญชี การพิจารณาอนุมัติโครงการ นอกจากนี้ยังมีความวิตกกังวลในเรื่องความโปร่งใสในการดำเนินการด้านอื่น ๆ

กมลลักษณ์ คิชยนันท์ (2545 : 98) ได้ศึกษาศึกษาภาพในการจัดการกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกมีส่วนร่วมกับการบริหารกองทุนในระดับปานกลาง สมาชิกให้ความร่วมมือและสนใจการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในส่วนของคณะกรรมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนในระดับดี อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเนื่องจากชาวบ้านเป็นเจ้าของกองทุน เมื่อชาวบ้านได้เงินไปแล้วเขาจะมีบทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการเงินกองทุนนั้น โดยการบริหารกันเองเพื่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพอย่างสูงสุด ซึ่งจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการเรียนรู้กันเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย โดยชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อสร้างความพร้อมของหมู่บ้าน เมื่อมีความพร้อมแล้วก็สามารถนำเงินนั้น ไปบริหารได้ และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องให้การสนับสนุนและต้องมีการติดตาม และประเมินผลในแต่ละขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทุนของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับคนในชุมชน และเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

สรุปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในการบริหารงานมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการบริหารมากที่สุดแต่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการทำงานอีกทั้งสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเองก็ใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพอย่างสูงสุด คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านควรมีความรู้เกี่ยวกับกฎ ระเบียบต่าง ๆ ในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน และต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการเรียนรู้กันเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย โดยชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อสร้างความพร้อมของหมู่บ้าน และประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับคนในชุมชน และเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น